

УДК 159.923 + 159.942

Опис та адаптація опитувальника «шкала соціального благополуччя» К.Кіза

Четверик-Бурчак А.Г.

У статті представлені результати адаптації опитувальника «Шкала соціального благополуччя» автора К. Кіза для української етнічної реальності. Даний опитувальник розроблений з урахування п'ятифакторної структури соціального благополуччя, яка включає: соціальне прийняття, соціальну актуалізацію, узгодженість із суспільством, соціальний внесок і соціальну інтеграцію. Адаптація опитувальника проводилась у відповідності з стандартним алгоритмом адаптації іншомовних психодіагностичних методів: здійснений переклад англійської версії методики на українську мову, проведена перевірка ретестової надійності, надійності паралельних форм, конструктивної валідності, внутрішньої узгодженості.

Ключові слова: соціальне благополуччя, соціальне прийняття, соціальна актуалізація, узгодженість із суспільством, соціальний внесок, соціальна інтеграція, надійність, валідність.

В статье представлена адаптация опросника «Шкала социального благополучия» автора К. Киза для украинской этнической реальности. Опросник разработан с учетом пятифакторной структуры социального благополучия, которая включает: социальное принятие, социальную актуализацию, согласованность с обществом, социальный вклад и социальную интеграцию. Адаптация опросника проводилась в соответствии со стандартным алгоритмом адаптации зарубежных психодиагностических методов: осуществлен перевод англоязычной версии методики на украинский язык, проведена проверка ретестовой надежности, надежности параллельных форм, конструктивной валидности и внутренней согласованности.

Ключевые слова: социальное благополучие, социальное принятие, социальная актуализация, согласованность с обществом, социальный вклад, социальная интеграция, надежность, валидность.

The present study provides a preliminary validation of the Ukrainian version of «The Social well-being scale» created by C. Keyes. The theoretical structure of the scale is based on five dimensions of social well-being: social acceptance, social actualization, social contribution, social coherence and social integration. The validation was performed considering the standard procedure of adaptation of the foreign psychodiagnostic methods: the English version of the scale was translated into Ukrainian language; test-retest reliability, construct validity, convergent validity and internal consistency (alpha reliability) were examined.

Key words: social well-being, social acceptance, social actualization, social contribution, social coherence and social integration, validity, reliability.

Оскільки психічне здоров'я у межах нового напрямку психології особистості – «Позитивної психології» не обмежується лише визначенням відсутності психічних захворювань, дослідники усе частіше звертаються до досліджень його позитивного статусу. Упродовж тривалого часу дослідники розглядали конструкт благополуччя здебільшого як внутрішньоособистісний феномен. У практиці клінічних досліджень благополуччя набуло операціоналізації через вимірювання стану депресії, стресу, алкогольної та наркотичної залежності. Благополуччя трактується як відсутність негативних станів і почуттів, як результат адаптації до небезпечного світу. Отже, традиційно феномен благополуччя розглядається як суб'єктивна оцінка індивідуумом життя у термінах задоволеності життям, позитивного афекту чи психологічного благополуччя. Однак, незважаючи на існуючі моделі, в яких акцентується увага на внутрішніх ознаках благополуччя, людина залишається інтегрованою у суспільні відносини та соціальні структури, зіштовхується з численними соціальними завданнями та викликами, що зумовлює необхідність урахування та оцінки соціального виміру успішності життєдіяльності людини.

Зважаючи на теоретичну й практичну значущість інструментального визначення вищезазначеного конструкту, нами була здійснена первинна адаптація та валідація опитувальника «Шкала соціального благополуччя» К.Кіза [5]. Опитувальник дає можливість діагностувати притаманний індивідууму рівень соціального благополуччя, як одного з аспектів позитивного підходу до дослідження ефективного життєздійснення людини.

Метою статті є представлення та адаптація опитувальника «Шкала соціального благополуччя» («The Social well-being scale») створеного американським дослідником К. Keyes.

Вихідні передумови.

Простежуючи за розвитком поглядів на форми виявлення благополуччя виділяють гедоністичний та евдомоністичний підходи [9]. У межах гедоністичного напрямку благополуччя розглядається як виявлення позитивних почуттів та задоволеності життям. Ця традиція має давню історію, що бере свій початок з IV століття, коли древньогрецький філософ Аристипп проголосив головною метою життя людини переживання насолоди та задоволеності життям. На основі гедоністичної традиції виник напрям психології, що отримав назву «гедоністична психологія», сферу досліджень якого можна визначити як пошук факторів, які роблять життя «приємним» або «неприємним» [4]. Таким чином оцінка суб'єктивного благополуччя людини стає центральною для «гедоністичної психології».

Незважаючи на поширеність гедоністичної традиції, багато філософів наполягали на тому, що

відчуття щастя є не єдиним критерієм благополуччя. Ще Аристотель наголошував на тому, що вдале життя базується не лише на приємних моментах, а на особливій чесноті – займатися такою справою, що привносить у життя позитивні емоції. Таке визначення благополуччя породжує евдемоністичний напрям досліджень оптимального функціонування людини [4]. **Послідовники евдемоністичної традиції** фокусують увагу на актуалізації особистісного потенціалу людини у внутрішньоособистісному та соціальному аспекті успішності життєдіяльності. У межах цього напрямку широку популярність отримала концепція психологічного благополуччя К. Ріф. Згідно з цією концепцією ознаками психологічного благополуччя особистості є: самоприйняття, позитивні стосунки з навколишніми, саморозвиток, наявність мети у житті, екологічна майстерність та автономія [10]. **Таким чином дослідження здебільшого** стосувались визначення ознак суб'єктивного та психологічного благополуччя.

Проте, **як наголосив у своїх роботах К. Кіз [5;6], життєдіяльність людини охоплює як внутрішньоособистісний так і соціальний компоненти**, кожен із яких привносить у життя свої вимоги та свої виклики. Оскільки індивідууми всебічно інтегровані у соціальні структури, дослідження особливостей його соціального благополуччя становить необхідну умову для повного оцінювання його благополуччя.

«Шкала соціального благополуччя» автора К. Кіза відображає соціальний вимір дослідження феномену психічного здоров'я особистості. У своїй концепції К.Кіз констатує, що впевнена у собі людина певною мірою незалежна від навколишнього середовища, проте психологічно стійка особистість здатна підтримувати баланс між силою особистісного впливу й чутливістю до впливу навколишнього середовища. Порушення цього балансу знижує відчуття соціального благополуччя особистості. Соціальне благополуччя визначається оцінкою соціальних умов та соціальним функціонуванням індивідууму. К. Кіз визначає рівень соціального благополуччя крізь призму відчуття себе комфортно в оточенні інших людей, впевненості у власних можливостях самоактуалізації у цьому оточенні; сприйняття соціального оточення, в якому людина перебуває, як упорядкованого і відчуття себе частиною цього соціального оточення, що уможливорює певний соціальний внесок.

З огляду на запропоновану автором моделлю, у дослідженні соціального благополуччя виокремлено п'ять напрямів:

1. Соціальне прийняття. Індивідууми з розвиненим соціальним прийняттям довіряють навколишнім, визнають їхню здатність виявляти доброту, зазначають їхню працелюбність. Інакше вони характеризуються позитивним ставленням до людської природи та відчувають себе комфортно в оточенні інших. Соціальне прийняття виступає у ролі особливого соціального аналогу до самоприйняття.

2. Соціальна актуалізація – оцінка потенціалу й траєкторії руху суспільства. Вона визначає упевненість в еволюції суспільства, відчуття того, що суспільство володіє певним потенціалом, що реалізується через соціальні інститути та громадянське суспільство. Соціально здорові індивідууми розуміють, що вони разом з громадянами, які знаходяться навколо них, несуть відповідальність за розвиток суспільства;

3. Узгодженість з суспільством – сприйняття якості, організації та структури соціального світу. Здорові особистості не тільки піклуються за світ в якому живуть, але й розуміють сутність процесів, які відбуваються в ньому. Справді, такі індивідууми не вводять себе в оману з приводу того, що вони живуть в ідеальному світі, вони стимулюють пошук сенсу життя у реальному світі;

4. Соціальний внесок – оцінка своєї «соціальної цінності». Охоплює відчуття, коли індивідуум вважає себе життєвоважливим членом суспільства, впевненим у цінності своєї життєдіяльності для суспільства;

5. Соціальна інтеграція – оцінка якості відносин із суспільством. Соціальна інтеграція визначається відчуттям спільних рис із референтною соціальною групою, яка конструє соціальні реалії індивідууму, а також відчуттям приналежності до неї.[5]

Опитувальник складається з 15 тверджень, кожне з яких автор пропонує оцінити за шкалою від 1 (абсолютно згоден) до 7 (абсолютно не згоден). Опитувальник за аналогією з п'ятикомпонентною моделлю соціального благополуччя передбачає вимірювання 5 субшкал: соціальне прийняття, соціальна актуалізація, узгодженість із суспільством, соціальний внесок й соціальна інтеграція.

«Шкала соціального благополуччя-коротка форма» автора К.Кіз пройшла апробацію та валідацію на англійській мові вибірці (n=3.032). Критерій Кронбах альфа для шкали становив 0.77 [8]. Показники внутрішньої узгодженості для субшкал складають: соціальне прийняття (0.41), соціальна актуалізація (0.64), узгодженість із суспільством (0.64), соціальний внесок (0.66) й соціальна інтеграція (0.73).

Процедура адаптації та валідації опитувальника «Шкала соціального благополуччя».

Нами було проведено первинну адаптацію та валідацію вищеприписаного опитувальника на українськомовній вибірці. Процес адаптації тесту розпочався з його перекладу українською мовою, що був здійснений за участю п'яти експертів (у ролі експертів виступали психологи, які вільно володіють англійською мовою, у тому числі – два експерти, які є членами Фулбрайтівського товариства, що перебували на стажуванні у США). У процесі перекладу особлива увага приділялась збереженню психологічного змісту запропонованих тверджень. З метою перевірки адекватності проведеного перекладу було зроблено зворотній переклад англійського варіанту тестів українською мовою.

Наступним кроком процесу валідації та адаптації тестів було залучення до обстеження вибірки, що нараховувала 163 досліджуваних (85 жінок та 78 чоловіків) у віці від 18 до 35 років.

Отже, цей варіант адаптації можна вважати придатним для застосування у наукових дослідженнях на дорослих особах юнацького та молодшого зрілого віку.

У ході здійснення валідації опитувальників було перевірено декілька психодіагностичних показників, а саме показники ретестової надійності, надійності паралельних форм, конструктивної валідності та внутрішньої узгодженості.

Так, з метою визначення надійності паралельних форм нами було обрано наступні методики: «Методика дослідження соціального інтелекту» Дж. Гілфорда і М. Саллівена в адаптації С.С. Михайлової [2], «Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості» Л.І. Вассермана (модифікація В.В. Бойко) [3], «Методика оцінки психічного здоров'я» К.Кіз в адаптації Носенко Е.Л. та Четверик-Бурчак А.Г.

З метою з'ясування конструктивної валідності опитувальника було використано п'ятифакторну таксономічну модель особистості, на підставі якої розроблено опитувальник, що пройшов адаптацію для української етнічної реальності в дослідженні Л. Бурлачука і Д. Корольова [1] – «Локатор Великої П'ятірки». Нами обрано методику «Локатор Великої П'ятірки», оскільки цей тест представляє експериментатору досить детальну інформацію щодо особистісних рис досліджуваних. Окрім того, дослідження, які проведено у галузі позитивної психології підтверджують зв'язок рівня соціального благополуччя з певними рисами особистості (екстраверсія, доброзичливість).

Дані, отримані нами у процесі адаптації опитувальників на українській виборці, наведені у таблиці 1, 2, 3.

Таблиця 1

Величини коефіцієнтів кореляції r-Пірсона між узагальненими показниками соціального благополуччя і показниками шкал соціального інтелекту, стабільності психічного здоров'я і рівня соціальної фрустрації

Методики оцінки паралельних форм		Значення коефіцієнту кореляції r-Пірсона	Рівень значущості кореляційного зв'язку (p)
Методика дослідження соціального інтелекту	Субтест 1 (здатність розуміти наслідки поведінки)	0,648293	0,001
	Субтест 2 (здатність до розуміння невербальної інформації)	0,668733	0,001
	Субтест 3 (здатність розуміти зміст слів в залежності від характеру міжособистісної взаємодії)	0,651483	0,001
	Субтест 4 (здатність розуміти логіку складних ситуацій взаємодії)	0,67196	0,001
	Загальний рівень соціального інтелекту	0,738431	0,001
Опитувальник «Стабільності психічного здоров'я – коротка форма»		0,676495	0,001
Рівень соціальної фрустрації		-0,70442	0,01

Як бачимо, всі отримані показники значущі. Треба зауважити, що рівень соціальної фрустрації від'ємно корелює з рівнем соціального благополуччя особистості, що цілком відповідає змісту досліджуваних конструктивів.

Згідно до процедури адаптації іншомовних опитувальників було здійснено перевірку надійності паралельних форм для кожної з субшкал опитувальника «Шкала соціального благополуччя» (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Величини коефіцієнтів кореляції r-Пірсона між показниками субшкал соціального благополуччя і показниками соціального інтелекту, стабільності психічного здоров'я і рівня соціальної фрустрації

Методики оцінки паралельних форм	Соціальне прийняття	Соціальна актуалізація	Узгодженість з суспільством	Соціальний внесок	Соціальна інтеграція	
Методика дослідження соціального інтелекту	Субтест 1	0.484*	0.579*	0.565*	0.499*	0.510*
	Субтест 2	0.460*	0.469*	0.456*	0.410*	0.454*
	Субтест 3	0.466*	0.522*	0.515*	0.438*	0.501*
	Субтест 4	0.476*	0.537*	0.525*	0.484*	0.550*
	Загальний рівень соціального інтелекту	0.528*	0.591*	0.578*	0.643*	0.565*
Опитувальник «Стабільності психічного здоров'я – коротка форма»	0.583*	0.620*	0.557*	0.540*	0.591*	
Рівень соціальної фрустрації	-0.434*	-0.537*	-0.408*	-0.388*	-0.446*	

* p<0,001

Дані, отримані нами при перевірці конструктивної валідності представлені у Таблиці 3.

Таблиця 3. Показники коефіцієнту кореляції R-Пірсона, отримані в процесі адаптації опитувальника «Шкала соціального благополуччя» (конструктивна валідність)

Методика оцінки конструктивної валідності	Соціальне прийняття	Соціальна актуалізація	Узгодженість з суспільством	Соціальний внесок	Соціальна інтеграція	Загальний рівень соціального благополуччя
Інтроверсія	-0.525*	-0.474*	-0.436*	-0.471*	-0.482*	-0,652*
Доброзичливість	0.565*	0.523*	0.495*	0.501*	0.506*	0,658*
Нейротизм	-0.435*	-0.449*	-0.414*	-0.447*	-0.395*	0,695*
Сумлінність	0.478*	0.496*	0.472*	0.454*	0.499*	-0,585*
Відкритість новому досвіду	0.422*	0.410*	0.383*	0.376*	0.488*	0,634*

* $p < 0.001$

Отже, отримані емпіричним шляхом дані уможливають прогнозування від'ємного кореляційного зв'язку соціального благополуччя з такими рисами особистості як нейротизм та інтроверсія. Значущі кореляційні зв'язки також були встановлені з показниками доброзичливості, відкритості новому досвіду та сумлінності.

Під час перевірки ретестової надійності та внутрішньої узгодженості отримано такі результати:

- під час проведення повторного тестування отриманий коефіцієнт кореляції узагальненого показника соціального благополуччя дорівнює **0,753 (при $p=0,001$)**; при перевірці ретестової надійності окремих субшкал соціального благополуччя отримано наступні результати: соціальне прийняття (0.589); соціальна актуалізація (0.628); узгодженість з суспільством (0.702); соціальний внесок (0.672); соціальна інтеграція (0.560).

- внутрішня узгодженість перевірялась за допомогою показника Кронбах Альфа, який за «Шкалою соціального благополуччя становив» 0,842. Коефіцієнт внутрішньої узгодженості був також підрахований для наступних субшкал: соціальне прийняття (0,791); соціальна актуалізація (0,926); узгодженість з суспільством (0,631); соціальний внесок (0,904); соціальна інтеграція (0,689).

Висновки

У процесі адаптації опитувальника автора К. Кіза, спрямованого на визначення соціального благополуччя (опитувальник «Social well-being scale»), нами було успішно здійснено такі заходи:

- а) проведено експертну оцінку початкового перекладу опитувальника;
- б) перевірена адекватність перекладу англійського тесту методом зворотного перекладу;
- в) підбрано психодіагностичні методи, які адекватні процедурі адаптації іншомовного опитувальника з метою встановлення його валідності і надійності;
- г) здійснено емпіричну перевірку відповідності тесту, що адаптується, до вимог, встановлених у психологічній діагностиці норм і отримано задовільні показники.

Прикметно, що з метою визначення нормативних показників для різних вікових груп, а також досліджуваних різної статі, опитувальник потребує подальшої детальної стандартизації.

«Шкала соціального благополуччя»

Інструкція: Уважно прочитайте кожне твердження. Визначити ступінь його відповідності саме Вам. Відзначте позначкою варіант відповіді, з яким Ви згодні. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей не існує.

№	Запитання	Абсолютно згоден	Згоден	Скоріше згоден	Важко відповісти	Скоріше не згоден	Незгоден	Абсолютно незгоден
1	Світ надто складний для мене							
2	Я не відчуваю себе частиною спільноти.							
3	Люди які допомагають один-одному не чекають нічого взамін							
4	Я можу зробити важливий внесок у суспільство							
5	Світ стає кращим для кожного							
6	Я маю близькі стосунки з оточуючими.							
7	Моя повсякденна діяльність не створює нічого цінного для моєї спільноти.							
8	Я не можу зрозуміти сенс подій, що відбуваються в світі.							
9	Прогрес у суспільстві припинився.							
10	Людам байдужі проблеми оточуючих							
11	Моя спільнота - це джерело комфорту.							
12	Мені легко прогнозувати зміни в суспільному житті.							
13	Суспільство не змінюється на краще для таких людей, як я.							
14	Я вірю в те, що оточуючі добрі.							
15	Мені нічого запропонувати суспільству							

Підрахунок балів:

Підрахунок здійснюється шляхом сумування балів за шкалою від 1 до 7 балів:

Абсолютно згоден – 7 балів;

Згоден – 6 балів;

Скоріше згоден – 5 балів;

Важко відповісти – 4 бали;

Скоріше не згоден – 3 бали;

Не згоден – 2 бали;

Абсолютно не згоден – 1 бал.

Підраховуючи бали необхідно інвертувати їх за зворотними питаннями. Зворотні питання відмічені зірочкою (*):

Соціальне прийняття: 3; 10*; 14.

Соціальна актуалізація: 5; 9*; 13*.

Узгодженість з суспільством: 1*; 8*; 12.

Соціальний внесок: 4; 7*; 15*.

Соціальна інтеграція: 2*; 6; 11.

Загальний показник рівня соціального благополуччя розраховується шляхом сумування балів за всіма субшкалами.

Література

1. Бурлачук Л. Ф. Адаптация опросника для диагностики пяти факторов личности / Л. Ф. Бурлачук, Д. К. Королёв // Вопросы психологии – 2000. – № 1. – С. 126–134.
2. Михайлова Е. С. Методика исследования социального интеллекта (Адаптация теста Дж. Гилфорда и М. Салливена): Руководство по использованию / Е. С. Михайлова. – СПб. : АДИС, 1996. – 53 с.
3. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.
4. Deci E. L. Hedonia, Eudaimonia, and Well-being: An Introduction / E. L. Deci, R. M. Ryan // Journal of Happiness Studies – 2008. – 9. – P. 1-11.
5. Keyes C. L. M. Social Well-Being / C. L. M. Keyes // Social Psychology Quarterly – 1998. – Vol. 6. – № 2. – P. 121- 140.
6. Keyes C. L. M. The mental health continuum: From languishing to flourishing in life / C. L. M. Keyes // Journal of Health and Social Behavior – 2002. – 43. – P. 207-222.
7. Lamers S. M. A. Positive mental health: Measurement, relevance and implications / S. M. A. Lamers. – Enscheda, the Netherlands: University of Twente, 2012. - 190 p.
8. Pulkkinen L. Socioemotional Development and Health from Adolescence to Adulthood / L. Pulkkinen, J. Kaprio, R. J. Rose. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 421 p.
9. Ryan R.M. On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being / R. M. Ryan, E. L. Deci // Annual Reviews Psychology – 2001. – 52. – P. 141-66.
10. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being / C. D. Ryff // Journal of Personality and Social Psychology – 1989. – 57. – P. 1069-1081.
11. World Health Organization. Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice (Summary Report). – Geneva: WHO, 2006. – P-12.

Literatura

1. Burlachuk L. F. Adaptacija oprosnika dlja diagnostiki pjati faktorov lichnosti/ L. F. Burlachuk, D. K. Korol'ov // Voprosy psihologii – 2000. – № 1. – S. 126-134.
2. Mihajlova E. S. Metodika issledovanija social'nogo intellekta (Adaptacija testa Dzh. Gilforda i M. Sallivena): Rukovodstvo po ispol'zovaniju / E. S. Mihajlova. – SPb. : ADIS, 1996. – 53 s.
3. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov. – M. : Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. – 490 s.
4. Deci E. L. Hedonia, Eudaimonia, and Well-being: An Introduction / E. L. Deci, R. M. Ryan // Journal of Happiness Studies – 2008. – 9. – P. 1-11.
5. Keyes C. L. M. Social Well-Being / C. L. M. Keyes // Social Psychology Quarterly – 1998. – Vol. 6. – № 2. – P. 121- 140.
6. Keyes C. L. M. The mental health continuum: From languishing to flourishing in life / C. L. M. Keyes // Journal of Health and Social Behavior – 2002. – 43. – P. 207-222.
7. Lamers S. M. A. Positive mental health: Measurement, relevance and implications / S. M. A. Lamers. – Enscheda, the Netherlands: University of Twente, 2012. - 190 p.
8. Pulkkinen L. Socioemotional Development and Health from Adolescence to Adulthood / L. Pulkkinen, J. Kaprio, R. J. Rose. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 421 p.
9. Ryan R.M. On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being / R. M. Ryan, E. L. Deci // Annual Reviews Psychology – 2001. – 52. – P. 141-66.
10. Ryff C. D. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being / C. D. Ryff // Journal of Personality and Social Psychology – 1989. – 57. – P. 1069-1081.
11. World Health Organization. Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice (Summary Report). – Geneva: WHO, 2006. – P-12.